

Çocuk Hemşiresi ve Öğrencilerinin Empatik Eğilimlerinin Aile Merkezli Yaklaşımına Etkisinin İncelenmesi

Examination of the effect of the Family-Centered Approach of the Empathic Trends of Children's Nurses and Students

Emriye Hilal YAYAN^a, Yeliz Suna DAĞ^a, Mehmet Emin DÜKEN^a

ÖZ Amaç: Araştırma çocuk hemşiresi ve hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilimleri ile ebeveynlerin katılımları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. **Gereç ve Yöntemler:** Kesitsel analitik tipte olan bu araştırma 2016-2017 eğitim öğretim yılı içerisinde yapılmıştır. Araştırma çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği dersi alan öğrenciler ve çocuk kliniklerinde çalışan hemşireler ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplanmasında öğrenci bilgi formu, hemşire bilgi formu, Empatik Eğilim Ölçeği ve Ebeveyn Katılım Ölçeği kullanılmıştır. **Bulgular:** Hemşirelik öğrencilerinin ve hemşirelerin orta düzeyde empatik eğilime sahip oldukları, öğrencilerin empatik eğilimlerinin hemşirelerden daha yüksek olduğu, empatik eğilimin kız öğrencilerde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kronik bir hastalığa sahip olmayan ve uzun süre hastanede yatmayan öğrencilerin empatik eğilim puanlarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin hemşirelere göre ebeveyn katılımını daha fazla desteklediği ve hemşirelerden daha yüksek puan bildirdikleri saptanmıştır. Ebeveyn katılımı ile empatik eğilim arasında pozitif yönde zayıf ilişki bulunurken yaş ile ebeveyn katılımı arasında negatif yönde zayıf ilişki bulunmuştur. Hemşirelerin çalışma yılı ile empatik eğilim arasında negatif yönde zayıf ilişki tespit edilmiştir. **Sonuç:** Öğrencilerin empatik eğilim ve ebeveyn katılımı düzeylerinin hemşirelerden iyi olduğu, empatik eğilimin artıkça ebeveyn katılımını destekleme düzeyinin arttığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Hemşirelik öğrencisi, Çocuk hemşiresi, Empatik eğilim, Ebeveyn katılımı

ABSTRACT Objectives: The aim of the research was conducted to investigate the relationship between their parent's participation with empathic tendencies of pediatric nursing and nursing students. **Materials and Method:** This cross-sectional analytical type study was conducted during the academic year of 2016-2017. There search was carried out with nurses working in children's clinics and students taking courses in child health and diseases nursing. Student information form, nurse information form, empathic tendency scale and parental participation scale were used to collect the data. **Results:** It was found that nursing students and nurses had medium level of empathic tendency, students had higher empathic tendencies than nurses, and empathic tendency was higher in girl students. Students who did not have a chronic illness and who did not stay in the hospital for a long time were found to have significantly higher empathic tendency scores. Students reported more support for parental involvement and higher scores than nurses. There was a weak relationship between parental involvement and empathic tendency in the positive, while a weak relationship between age and parental involvement was found in the negative. A weak relationship was determined between nurses' working years and empathic tendencies on the negative side. **Conclusion:** The empathic tendency and parental involvement levels of the students were better than the nurses, as the empathic tendency increases, the level of support for parental involvement increases.

Keywords: Nursing student, Child nurse, Empathic tendency, Parental involvement

Giriş

Hastanede yatma, hem çocuk hem de aile için stres yaratan bir durumdur. Çocuğun hastaneye yatması ile güven verici ortamdan uzaklaşmaları, belirsiz ve tehlikelerle dolu yabancı bir ortama girmeleri, fiziksel yönden zarar görme, ağrılı girişimler, ameliyat, ölüm, ağrı ve kontrol kaybı gibi durumlar ve en önemlisi de ebeveynlerinden ayrılmaları

çocukların kaygı yaşamalarına neden olmaktadır (1). Yapılan çalışmalarda çocukların enerjilerinin büyük bir bölümünü anksiyeteleri ile baş etmek için harcadıkları ve iyileşme sürecinin olumsuz etkilendiği görülmüştür. Bu nedenle, pediatri alanında çocuk ve ebeveynlerin anksiyetesini azaltmak ve iyileşme sürecini hızlandırmak için

Geliş Tarihi/Received:11-09-2017/ Kabul Tarihi/Accepted:27-02-2018

^a İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği

Sorumlu yazar /Correspondence: Emriye Hilal YAYAN, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, e-mail: emriye.yayan@inonu.edu.tr

ebeveynlerin bakıma katılmaları önem taşımaktadır (2, 3).

Çocukların bakımında ebeveynlerin katılımı; hastalık ve hastaneye yatmanın yarattığı stres ve stresörlerle daha iyi baş etmesine, güvende hissetmesine, hastanede kalma süresini kısaltmasına, çocuk-aile ve sağlık ekibi üyeleri arasında sağlıklı bir iletişimin olmasına, daha az ağrı ve uyku problemlerinin yaşanmasına olanak sağlamaktadır (4, 5). Pediatri hemşireleri, çocuklar ve ailelerle en yakın ilişkide olan sağlık profesyonelleridir (6). Hemşirelerin; ebeveynlerin çocuğun bakımına katılmalarını desteklemek, çocuğa yapılan işlemler ve tedavi süreci hakkında bilgilendirerek anlamalarına yardım etmek, soru sormalarına izin vermek ve çocuğun tedavisi ile ilgili kararlarda görüşlerini almak gibi rolleri vardır (7). Ancak yapılan birçok çalışmada hemşirelerin ebeveyn ve çocuklarla ilişkilerinde yetersiz oldukları görülmüştür (7).

Sağlık personeli ebeveyn katılımı hakkında farklı görüşlere sahiptir. Bu görüşler hemşirelerin eğitiminden, çalışma yılından, evli olmasından, çocuk sahibi olmasına kadar birçok faktörden etkilenmektedir (1, 8). Ebeveyn katılımını savunan hemşireler çocuk bakımında aile katılımının önemli olduğunu ve ailelerle iletişim halinde olmaları gerektiğini savunmaktadırlar. Çocuk hemşireleri çocukların sadece tıbbi bakımlarını değil onlara umut verici empatik ilişkilerde kurmaları gerektiğine inandıklarından dolayı aile ile etkileşim içinde olunması gerektiğini düşünmektedirler (9). Diğer bir görüş ise sağlık personelinin ebeveyn katılımını yeteri kadar desteklemediğidir (10). Hasta bakımının karmaşık görevler içerdiğine inandıkları için ebeveyn katılımını daha az desteklemektedirler. Ebeveynlerin yapabilecekleri aktivitelerin genellikle sağlık personeli tarafından yürütülmesi gerektiğine inanmaktadırlar (11). Yapılan bir çalışmada, ebeveynlerin çocuklarının bakımında hemşireler tarafından desteklenmedikleri, çocuğun bakımı konusunda danışmanlık almadıkları ve annelerin verdikleri bakımın denetlenmediği belirlenmiştir (12). Yapılan birçok benzer çalışmalarda; hemşirelerin çoğunun hastanede ebeveynlerin varlığının ve çocuk için önemini kavradıklarını gösteren bulgular olsa da onların büyük çoğunluğu ebeveynlerin ağırlı işlemler sırasında çocuklarıyla birlikte olmaması gerektiğini ifade etmişlerdir (1,11,13). Hemşireler ailelerin medikasyonu yöneteme-

diklerini, prosedürleri açıklayamadıklarını, prosedürde yer alan kısıtlamaları yerine getiremediklerini, işlemler esnasında eşlik edemediklerini düşündüklerinden aile katılımını istememektedirler (8). Hemşirelerin aile katılımı ile ilgili görüşleri önemlidir çünkü aile katılımı önemli derecede hemşireler tarafından desteklenmesine ve cesaretlendirmesine bağlıdır (14).

Ebeveyn sağlık çalışanlarının ilişkisinde geleneksel olarak sağlık çalışanları daha çok rol almaktadır. Çocuk-aile ve hemşire arasındaki iş birliği ve bilgi paylaşımı empatik bir ilişki kurulması sonucunda oluşur (6). Hemşirenin hastanın içinde bulunduğu durumu, duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışması, bu süreç sırasında algıladıklarını hastasına iletmesi empatik ilişkilerin kurulmasında önemlidir (15,16). Hemşireler hastalara empatik bir tutumla yaklaştıklarında onların gereksinimlerini daha doğru saptayabilir, daha iyi anlayabilir ve uyguladığı hemşirelik girişimlerinden olumlu sonuçlar elde edebilirler (17). Çünkü hemşire tarafından anlaşıldığını hisseden birey önemsendiğini, ona güvenildiğini ve değer verildiğini düşünür ve hemşirelik girişimlerini kabul ederek kendi bakımına katılır (18,19). Bu durumda hemşirenin bireye ulaşması kolaylaşır, dolayısıyla bireyselleşmiş bakım ve olumlu tedavi edici ortam sağlanmış olur (19-22). Hemşirelik öğrencileri örgün eğitimleri sırasında empatik yaklaşıma yönelik dersler almakta ve uygulamaları sırasında kullanmaları için teşvik edilmektedir. Çocuk sağlığı ve hastalıkları dersi empatik becerilerin kullanılması gereken bir derstir. Derste verilen eğitimin klinik rol modelleri ise hemşirelerdir. Öğrenciler beraber çalıştıkları hemşireleri yakından gözlemlemektedir. Hemşire, hasta iletişimde hemşirenin empatik beceriye sahip olması becerilerini istenilen düzeyde geliştirmiş olması önemlidir ve sağlık hizmetinin kalitesini arttıracaktır. Empatik eğilimi her ne kadar bir kişilik özelliği olsa da empatik beceri, mesleki eğitim sırasında kazandırılabilir ve mesleki uygulamaları ile de geliştirilebilir (23). Bu araştırma; pediatri kliniklerinde hemşire ve öğrencilerin empatik eğiliminin ebeveyn katılımı tutumuna etkisinin karşılaştırılması amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırma kesitsel tipte analitik bir araştırmadır. Araştırma 2016-2017 eğitim öğretim yılında Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği dersi alan

öğrenciler (N:197) ile uygulamaların yapıldığı pediatri kliniklerinin hemşireleri (n=165) araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Çalışmada örneklem seçimine gidilmemiş araştırmaya katılmayı kabul eden öğrenci (n=187) ve hemşireler (n=146) olmak üzere toplam 333 kişi araştırmaya dâhil edilmiştir.

Veri toplama Araçları

Araştırmaya katılan öğrencilere tanıtıcı bilgilerini ölçen 15 sorudan oluşan Öğrenci Bilgi Formu ile hemşirelere 16 sorudan oluşan Hemşire Bilgi Formu ile Empatik Eğilim Ölçeği ve Ebeveyn Katılımı Tutum Ölçeği kullanılmıştır.

Öğrenci ve Hemşire Bilgi Formu: Araştırmaya katılan öğrenci ve hemşirelerin yaş, cinsiyet eğitim durumu gibi demografik özellikleri ile çocukluk döneminde ve şimdi kronik bir hastalığının olup olmaması, invazif girişimler sırasında anne veya babanın katılımını destekleme durumunu içeren sorulardan oluşmaktadır.

Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ): Dökmen (1988) tarafından kişilerin başka bireylerle empati kurabilme potansiyellerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş likert tipi bir ölçektir. EEÖ, empatinin duygusal bileşenini ölçmektedir. Empatik Eğilim Ölçeği 20 ifadeden oluşmakta ve her bir ifadeye 1'den 5'e kadar puan verilmektedir. Ölçekteki 3, 6, 7, 8, 11, 12, 13 ve 15. ifadeler olumsuz eğilimi, diğer ifadeler ise olumlu eğilimi ifade edecek şekilde hazırlanmıştır. Ölçekteki ifadelerden olumlu olan ifadeler doğrudan, olumsuz olanlar tersinden puanlanmaktadır. Ölçekten alınacak minimum puan 20, maksimum puan ise 100 olup, puanın yüksek olması, empatik eğilimin yüksek olduğunu; düşük olması empatik eğilimin düşük olduğunu göstermektedir. Ölçek yüksek bir iç tutarlık ile Cronbach Alfa 0.82 olarak bildirilmiş bizim araştırmamızda ise Cronbach Alfa 0.86 olarak bulunmuştur (24).

Ebeveyn Katılım Ölçeği (EKÖ): Ölçek 1967 yılında Seidl ve Pillitteri tarafından geliştirilmiştir. 24 maddeden oluşan beşli likert tipindeki ölçek hemşirelerin çocuğun bakımında ebeveyn

katılımına karşı tutumunu ölçmektedir. Ölçekten en düşük 24, en yüksek 120 puan alınmakta ve ölçek puanı yükseldikçe hemşire ebeveyn katılımına karşı destekleyici bir tutum göstermektedir. Ölçek Yıldırım (2008) tarafından Türkçeye uyarlanmış ve Cronbach Alfa 0.67 olarak belirlenmiştir (25). Araştırmamız da Cronbach Alfa 0.78 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde SPSS 22 versiyonu kullanılmıştır. Normal dağılım açısından veriler incelenmiş, normal dağılım gösteren verilerin analizinde parametrik testlerden bağımsız gruplarda t testi, varyans analizi (ANOVA), eşleştirilmiş t testi, normal dağılım göstermeyen verilerde Mann-Whitney U testi kullanılmış, anlamlılık 0.05 düzeyinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın Üniversite hastanesinde yürütülebilmesi için hastaneden klinik uygulama izni alınmıştır. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından etik açıdan incelen çalışmanın etik izni alınmıştır (Karar no 2017/10-3). Araştırmaya katılan öğrenci ve hemşirelere araştırma ile ilgili bilgiler verilerek gönüllü olan katılımcılardan Bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Bulgular

Çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği dersi almış araştırmaya katılan hemşirelik bölümü öğrencilerinin yaş ortalaması $21 \pm 1,53$ 'tür ve %64,2'si kadındır. Çocuk kliniklerinde çalışan hemşirelerin yaşının ortalaması 31.95 ± 6.87 , meslekte çalışma süresinin ortalaması 9.06 ± 6.69 olduğu görülmektedir. Çalışmaya katılan hemşirelerin %95.2'si lisans mezunu ve %93.8'i klinik hemşiresi olarak çalışmakta iken ve %76'sının çocuk sahibi olduğu ve %6.8'inin ise çocuklarının bir kronik hastalığa sahip olduğu belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrenci ve Hemşirelerin Bazı Sosyo -demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

		Öğrenci		Hemşire	
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	120	64,2	125	85.6
	Erkek	67	35,8	21	14.4
Annenin sağ olma durumu	Evet	184	98,4	138	94.5
	Hayır	3	1,6	8	5.5
Babanın sağ olma durumu	Evet	173	92,5	137	93.8
	Hayır	14	7,5	9	6.2
Kronik bir hastalığa sahip olma durumu	Evet	15	8,0	15	10.3
	Hayır	172	92,0	131	86.7
Uzun süre hastanede yatma durumu	Evet	12	6,4	11	7.5
	Hayır	175	93,6	135	92.5
Çocukluk döneminde hastanede yatma durumu	Evet	60	32,1	18	12.3
	Hayır	127	67,9	128	87.7
İnvazif işlemler sırasında annenin çocuğunun yanında olma durumu	Evet	141	75,4	43	29.5
	Hayır	46	24,6	103	70.5
İnvazif işlemler sırasında babanın çocuğunun yanında olma durumu	Evet	108	57,8	18	12.3
	Hayır	79	42,2	128	87.7

Hemşirelik öğrencilerinin ebeveyn katılım tutum ölçeği toplam puan ortalaması $77,55 \pm 10,55$ 'tir. Araştırmada hemşirelik kız öğrencilerinin ($79,05 \pm 9,84$) erkek öğrencilere ($75,03 \pm 11,35$) göre ebeveyn katılım tutum ölçeği toplam puan ortalamalarının daha yüksek olduğu ve aralarında anlamlı fark olduğu saptanmıştır ($p < 0.05$). Hemşirelik öğrencilerinin ebeveyn katılım tutum ölçeği toplam puan ortalamaları ile çocukluk döneminde hastaneye yatma, invazif işlemler sırasında annenin çocuğun yanında olması, invazif işlemler sırasında babanın çocuğun yanında olması, kronik bir hastalığa sahip olma ve uzun süre hastaneye yatma arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir ($p > 0.05$). Çocuk kliniğinde çalışan hemşirelerin ebeveyn katılım tutum ölçeği toplam puan ortalamalarının 68.31 ± 11.59 olduğu bulunmuştur (Tablo 3). İnvazif işlem sırasında annenin çocuğun yanında olmasına olumlu bakan hemşirelerin ebeveyn katılım puan ortalamaları

anlamlı şekilde yüksektir ($p < 0.05$) (Tablo 2).

Araştırmaya katılan öğrenciler ile hemşirelerin ebeveyn katılımı puan ortalamaları karşılaştırıldığında öğrencilerin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu ve bu durumda gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak önemli olduğu saptanmıştır (Tablo 3).

Öğrencilerin empatik eğilim ölçeği toplam puan ortalaması 68.44 ± 9.23 'tür. Hemşirelik öğrencilerinin; cinsiyet, kronik bir hastalığa sahip olma, uzun süre hastanede yatmaya göre empatik eğilim ölçeği toplam puan ortalamaları arasında fark olduğu saptanmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin çocukluk döneminde hastaneye yatma durumları ile empatik eğilim ölçeği puan ortalamaları arasında fark bulunmadığı tespit edilmiştir. İnvazif işlemler sırasında anne veya babanın çocuğun yanında olması ile öğrencilerin empatik eğilimleri arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir. Araştırmaya katılan hemşirelerin empatik eğilim

Tablo 2. Öğrenci ve Hemşirelerin Bazı Sosyo Demografik Özellikleri ile EKTÖ ve EEÖ Puanlarının Karşılaştırılması

	Öğrenci EKTÖ	EEÖ	Hemşire EKTÖ	EEÖ
Cinsiyet				
Kadın	79,05±9,84	69,93±8,64	66.26±10.44	61.76±8.04
Erkek	75,03±11,35	65,77±9,73	65.52±10.76	60.23±9.62
Test ve p değeri	t=2.533 p=0.012	t=3.014 p=0.003	U:958.50 p:0.457	U:1155.00 p:0.663
Çocukluk döneminde hastanede yatma durumu				
Evet	77,55±9,57	67,11±9,52	69.83±12.95	63.05±8.41
Hayır	77,64±11,03	69,07±9,07	68.10±11.43	64.28±10.32
Test ve p değeri	t= -0.053 p=0.958	t=-1.353 p=0.178	U:1058.50 p:0.577	U:1055.00 p:0.563
İnvazif işlemler sırasında annenin çocuğunun yanında olma durumu				
Evet	77.75±10.21	68.52±9.04	72.09±11.33	64.88±10.86
Hayır	77.17±11.66	68.19±9.91	66.73±11.38	63.82±9.78
Test ve p değeri	T=0.322 P=0.748	T=0.209 P=0.834	U:1580.00 p:0.006	U:2126.00 p:0.704
İnvazif işlemler sırasında babanın çocuğunun yanında olma durumu				
Evet	78.01±10.21	69.00±8.86	63.00±13.20	62.22±7.95
Hayır	77.06±11.05	67.67±9.73	69.06±11.22	64.40±10.34
Test ve p değeri	t= 0.604 p=0.547	t= 0.978 p=0.329	U:877.50 p:0.102	U:1028.00 p:0.460
Kronik bir hastalığa sahip olma durumu				
Evet	73.67±13.88	61.66±8.87	73.33±9.17	62.46±4.08
Hayır	77.95±10.19	69.03±9.05	67.74±11.73	64.32±10.55
Test ve p değeri	U=1142.50* p=0.463	U=714.00* p=0.004	U:701.00 p:0.069	U:859.50 p:0.427
Uzun Süre Hastanede yatma durumu				
Evet	77.58±14.14	61.66±8.81	71.36±14.94	64.00±8.63
Hayır	77.61±10.32	68.90±9.10	68.06±11.31	64.14±10.22
Test ve p değeri	U=997.00* p=0.770	U= 600.00* p=0.013	U:625.50 p:0.385	U:701.00 p:0.758

Tablo 3. Öğrenci ve Hemşirelerin EKTÖ ve EEÖ Puanlarının Karşılaştırılması

	EKTÖ	EEÖ
Öğrenci	77.55±10.55	68.44±9.23
Hemşire	68.31±11.59	64.13±10.08
Test değeri	7.633	4.054
p değeri	0.000	0.000

puan ortalamaları 64.13±10.08 olarak bildirmişlerdir. Erkek hemşirelerin empatik eğilim puan ortalamalarının (60.23±9.62) kadınların puan ortalamalarına (61.76±8.04) benzer olduğu bulunmuştur. (Tablo 2).

Öğrenciler ile hemşirelerin empatik eğilim puan ortalamaları karşılaştırıldığında öğrencilerin empatik eğilim puan ortalamalarının daha yüksek olduğu ve aralarındaki farkın önemli olduğu bulun-

Tablo 4. EKTÖ ve EEÖ Puanları İle Yaş ve Hemşirelerin Çalışma Yılı Arasındaki İlişki

	Ort-SD	Empatik	Yaş	Hemşire çalışma yılı
EKTÖ	73.53±11.93	r=.374** p<0.01	r=-.321** p<0.01	r=-0.010 p=0.905
EEÖ	66.55±9.84		r=-.340* p=0.024	r=-0.322** p<0.01

muştur ($p<0.05$) (Tablo 3). Empatik eğilim ile ebeveyn katılımı puanı arasında pozitif yönde fakat zayıf bir ilişki olduğu, araştırmaya katılan öğrenci ve hemşirelerin yaşları ile ebeveyn katılımı arasında negatif yönde zayıf ilişki ($r=-.321$) olduğu ve hemşirelerin çalışma yılı ile empatik eğilim puanı arasında yine negatif yönde zayıf ilişki ($r=-.321$) olduğu saptanmıştır (Tablo 4).

Tartışma

Hemşirelikte çeşitli şekillerde tanımlanan çok boyutlu bir kavram olan empati, hemşireler tarafından kabul gören ancak az uygulanan bir yöntemdir (16,26-28). Çocuk sağlığı ve hastalıkları dersi almış olan hemşirelik öğrencilerin de orta düzeyde empatik eğilim puanı olduğu belirlenmiştir. Hemşirelik öğrencileri ile yapılan benzer çalışmalarda hemşirelik öğrencilerin empatik eğilimlerinin orta düzeyde olduğu görülmektedir (15,23,29-33). Literatürde bazı çalışmalarda empatik eğilim puanlarının daha yüksek görülmesine rağmen yine orta düzeyde tanımlanabilecek puanlardır (29, 34). Araştırmamızda çocuk kliniklerinde çalışan hemşirelerin empatik eğilim puanlarının orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Hemşireler ile ilgili empati çalışmalarında hemşirelerin empatik eğilim puanlarının çalışmamız ile benzer şekilde orta düzeyde olduğu görülmektedir (35). Polat ve arkadaşları (2013) çocuk yoğun bakımlarda yaptığı çalışmada hemşirelerin empatik eğilimlerini orta düzeyin üzerinde olduğu (77.43 ± 4.55) bildirmiştir (37). Bu çalışmamızdan oldukça yüksek olan bu puan durumunun çalışmanın sadece çocuk yoğun bakım ortamında olmasından kaynaklanabileceği düşünülebilir. Araştırmada çocuk kliniğinde çalışan hemşireler ile öğrencilerin empatik eğilim puanları karşılaştırılmış ve öğrencilerin puan ortalamalarının istatistiksel olarak önemli düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Literatürde konuyla ilgili pek araştırma bulunmamakla birlikte Ferri ve

ark 2015 yaptığı araştırmada hemşireler ile hemşirelik öğrencilerinin empati düzeylerini karşılaştırmış ve öğrencilerin empati düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Bu durum araştırmamızı destekler niteliktedir. Farklı değerlendirme araçlarıyla yapılan araştırmalar ile elde edilen sonuçları karşılaştırmak zor olsa da hem öğrencileri hem de hemşirelerin dünya genelinde olduğu gibi orta düzeyde empatiye sahip oldukları görülmektedir (30, 36-39). Hemşirelik uygulamalarında empatiyi kullanmak hastaların klinik ve sağlık çıktılarına pozitif yönde etkilemektedir. Yüksek empati düzeyi anksiyete, stres ve depresyonda ölçülebilir düzeyde azalma sağlayabilmektedir (27). Bu nedenle hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilimlerinin artırılmasına eğitim dönemlerinde başlaması oldukça önemli olabilir. Ancak çalışma hayatında hemşirelerin daha fazla desteklenmesi gerektiğinin önemli olduğu da görülmektedir. Ebeveyn katılımı yönünden incelendiğinde öğrencilerin ebeveyn katılımını daha fazla destekledikleri görülmüştür. Pediatri hemşireleri aile merkezli bakımın gerekliliğini kabul etmekte ancak uygulamaya aktarmada yetersizlikler yaşanmaktadır (1,11,30,40-42). Hemşirelik öğrencilerine yaptıkları uygulamalarda öğretim elemanları tarafından aile merkezli bakım için uygun ortam hazırlamakta ve yönlendirilmektedirler. Bu nedenle öğrenci puanlarının daha yüksek olabileceği düşünülmektedir ve bu durum literatür ile benzerlik göstermektedir (38,45,46)

Kız öğrencilerin empatik eğilim puan ortalamaları erkeklere göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Ancak diğer taraftan çocuk kliniklerinin de çalışan hemşireler arasında cinsiyet yönünde fark bulunmamıştır. Yapılan bir çok araştırmada cinsiyetler arasında farkın olduğu ve kızların daha yüksek empati puanı gözlenirken bu durum ülkemizde ve diğer ülkelerdeki durumlarla benzerdir (17,34,47). Bu sonuçlar kadınların empatiye daha yatkın olmaları, başkalarının duygu-

larına daha fazla önemsemeleri ile açıklanabilir (36, 43). Kronik bir hastalığa sahip olmayan ve uzun süre hastanede yatmayan öğrencilerin empatik eğilimleri yüksek oluşu araştırmanın ilginç sonuçlarından biridir. Beklendik olan deneyimi olan bireyin daha empatik davranması iken bizim araştırmamızda öğrenciler farklı bir sonuç elde edilmiştir. Ancak kronik sorunu olan ve uzun süre hastanede yatan öğrenci sayısının azlığı nedeniyle bu sonucun farklı çalışmalar ile incelenmesi gerekmektedir.

Pediatric hemşirelerinin genel olarak anne ve babaların ağırlı işlemlere katılmasını istemedikleri görülmektedir (1,40,41). Araştırmamızda hemşirelerin çok azı invazif işlemlere anne veya babanın katılımını isterken hemşirelik öğrencilerinin çoğunluğu işleme anne veya babanın katılımını desteklemektedir. İnvazif işlem sırasında ebeveynlerin çocukların yanında bulunup bulunması durumu öğrencilerin ve hemşirelerin empatik eğilim düzeylerini etkilemediği ancak hemşirelerin ebeveyn katılımı düzeyini etkilediği görülmüştür. Hemşireler bazı rollerini aileler ile paylaşmak istemediği ve bunun nedeni olarak da ailenin bu rolleri yapamayacağı, yapmasının zaman alacağı veya hemşirenin profesyonel rolü olarak görmesinden kaynaklanmaktadır (1,41,44). Empatik eğilim ile ebeveyn katılımı arasında zayıf bir ilişki bulunsa da pozitif yöndedir. Bireylerin empatik eğilimi yükseldikçe yardımseverlik davranışı artmaktadır (15) daha empatik hemşirelerin daha fazla aile merkezli bakım davranışı göstermeleri beklenir. Hemşirelerin çalışma yılı ve yaşı arttıkça empatik eğilimleri azalmakta ebeveyn katılımını destekleme oranları düşmektedir. Hemşireler yıllar içerisinde iş odaklı davranış göstermeye başlıyor olabilirler.

Sonuç

Araştırma sonucunda çocuk kliniklerinde çalışan hemşirelerin ve öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin orta düzeyde empatik eğilim göstermeleri ve hemşirelerin ebeveyn katılımını daha az desteklemeleri nedeniyle, hemşirelerin hizmet içi eğitimleri kapsamında öğrencilerin ise öğrenim hayatlarında empati düzeylerini arttıracak eğitim programlarının yapılması önerilmektedir. Ayrıca hemşirelik eğitimi ve mesleki yaşamlarında kullanılmak üzere empatik eğilimi ve aile merkezli bakımı etkileyen daha kapsamlı nitel ve nicel

araştırmaların yapılması daha yararlı sonuçlar sağlayabilir.

Kaynaklar

1. Boztepe H. Pediatric hemşirelerinin ağırlı işlemler sırasında ebeveynlerin bulunması hakkında görüşleri. [Pediatric nurse views regarding parental presence during a child's painful procedures]. Ağrı [on line]. 2012;171-179.
2. Newton MS. Family-centered care: Current realities in parent participation. Pediatric Nursing. 2000;26(2):164.
3. Öztürk C, Ayar D. Pediatric hemşireliğinde aile merkezli bakım. [The Practice Of Art in Pediatric Nursing]. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi. 2014;7(4).
4. Balling K, McCubbin M. Hospitalized children with chronic illness: Parental caregiving needs and valuing parental expertise. Journal of Pediatric Nursing. 2001;16(2):110-119.
5. Broome ME. Helping parents support their child in pain. Pediatric nursing. 2000;26(3):315.
6. Dur Ş, Gözen D, Bilgin M. Devlet ve özel hastanedeki hemşirelerin aile merkezli bakıma ilişkin tutum ve davranışları.[Attitudes and Behavior of Nurses in State and Private Hospitals with Respect to Family-Centered Care]. Journal of Current Pediatrics/Guncel Pediatri. 2016;14(1).
7. Corlett J, Twycross A. Negotiation of parental roles within family-centred care: a review of the research. Journal of Clinical Nursing. 2006;15(10):1308-1316.
8. Daneman S, Macaluso J, Guzzetta CE. Healthcare providers' attitudes toward parent participation in the care of the hospitalized child. Journal for Specialists in Pediatric Nursing. 2003;8(3):90-98.
9. Espezel HJ, Canam CJ. Parent-nurse interactions: care of hospitalized children. Journal of advanced nursing. 2003;44(1):34-41.
10. Shields L, Kristensson-Hallström I, O'Callaghan M. An examination of the needs of parents of hospitalized children: comparing parents' and staff's perceptions. Scandinavian Journal of Caring Sciences. 2003;17(2):176-184.
11. Coyne I. Disruption of parent participation: Nurses' strategies to manage parents on

- children's wards. *Journal of Clinical Nursing*. 2008;17(23):3150-3158.
12. Ygge BM. Nurses' perceptions of parental involvement in hospital care. *Paediatric nursing*. 2007;19(5):38-40.
 13. Axelin A, Anderzén-Carlsson A, Eriksson M, Pölkki T, Korhonen A, Franck LS. Neonatal intensive care nurses' perceptions of parental participation in infant pain management: A Comparative Focus Group Study. *The Journal of perinatal & neonatal nursing*. 2015;29(4):363-374.
 14. de Lima RAG, Rocha SMM, Scochi CGS, Callery P. Involvement and fragmentation: a study of parental care of hospitalized children in Brazil. *Pediatric Nursing*. 2001;27(6):559.
 15. Ellison S. Nurses' attitudes toward family presence during resuscitative efforts and invasive procedures. *Journal of Emergency Nursing*. 2003;29(6):515-521.
 16. Simons J, Franck L, Roberson E. Parent involvement in children's pain care: views of parents and nurses. *Journal of Advanced Nursing*. 2001;36(4):591-599.
 17. Arpacı P, Özmen D. Hemşirelik öğrencilerinin özgecilm ve empatik eğilim düzeyleri ve aralarındaki ilişki.[Levels of nursing students and the relationship between altruism and empathic tendencies]. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*. 2014;11(3):51-57.
 18. Williams J, Stickley T. Empathy and nurse education. *Nurse education today*. 2010;30(8):752-755.
 19. Dizer B, İyigün E. Yoğun bakım hemşirelerinde empatik eğilim düzeyleri ve etkileyen faktörler.[The empathic tendency in the critical care nurses and the factors affecting]. *Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences*. 2009;12(1).
 20. Ançel G. Developing empathy in nurses: An inservice training program. *Archives of Psychiatric Nursing*. 2006;20(6):249-257.
 21. Reynolds WJ, Scott B. Do nurses and other professional helpers normally display much empathy? *Journal of advanced nursing*. 2000;31(1):226-234.
 22. Mete S, Gerçek E. PDÖ yöntemiyle eğitim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim ve becerilerinin incelenmesi.[The examination of empathic tendency and skills on nursing students who are educated with pbl method]. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 2005;9(2):11-17.
 23. Reynolds W, Scott PA, Austin W. Nursing, empathy and perception of the moral. *Journal of Advanced Nursing*. 2000;32(1):235-242.
 24. Wilkinson S, Linsell L, Perry R, Blanchard K. Communication skills training for nurses working with patients with heart disease. *British Journal of Cardiac Nursing*. 2008;3(10).
 25. Öz F. Son sınıf hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilimleri, empatik becerileri ile akademik başarıları arasındaki ilişki. [The relations between empathic tendency, empathic skills and academic performance of senior students of nursing]. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 1998;2(2):32-38.
 26. Özdemir NG. Hemşirelerin empatik eğilim ve empatik becerileri ile bireyselleştirilmiş bakım algıları arasındaki ilişki.[The relationship between empathic tendencies and empathic skills and individualised care perceptions of nurses]. İstanbul: Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi; 2015.
 27. Yıldırım SÖ. Ebeveyn katılımı tutum ölçeği'nin Türkiye'deki geçerlik güvenirlik çalışması. [A validity and reliability study of parent participation attitude scale in Turkey]. İzmir: Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi; 2008.
 28. Maruca AT, Díaz DA, Kuhnly JE, Jeffries PR. Enhancing empathy in nursing students: An Experiential Ostomate Simulation. *Nursing education perspectives*. 2015;36(6):367-371.
 29. Montanari P, Petrucci C, Russo S, Murray I, Dimonte V, Lancia L. Psychometric properties of the jefferson scale of empathy-health professional student's version: An Italian validation study with nursing students. *Nursing & health sciences*. 2015;17(4):483-491.
 30. Pedersen R. Empirical research on empathy in medicine—A critical review. *Patient education and counseling*. 2009;76(3):307-322.
 31. Akıncı Çil A, Akgün G. Kırklareli üniversitesi sağlık yüksekokulu hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim ve becerileri. [The empathic tendencies and skills of nursing students in Kırklareli University health school]. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*. 2011;6(17):53-65.
 32. Bidone S, Beneventi M, Larghero E, Di Pietrantonio C. La tendenza empatica negli

- studenti del corso di laurea in infermieristica: risultati di uno studio osservazionale. Riv Inf. 2014;51:e8-e13.
33. Tutuk A, Al D, Doğan S. Hemşirelik öğrencilerinin iletişim becerisi ve empati düzeylerinin belirlenmesi.[Changes in students' perceptions of nursing profession during nursing education: the role of introduction to nursing courses on this change]. CÜ Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi. 2002;6(2):36-41.
 34. Yiğitbaş Ç, Deveci SE, Açık Y, Ozan AT, Oğuzöncül AF. Sağlık eğitimi alan bir grup öğrencinin empatik eğilim ve becerisi [The empathic tendency and empathic skills of a group of students receiving health education]. SDÜ Sağlık Bilimleri Dergisi. 2013;4(1):7-13.
 35. Arifoğlu B, Sala Razi G. Birinci sınıf hemşirelik öğrencilerinin empati ve iletişim becerileriyle iletişim yönetimi dersi akademik başarı puanı arasındaki ilişki. [Management Course Academic Achievement Averages of First Class Nursing Students]. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu E Dergisi. 2011;4(1):7-11.
 36. Tuñç P, Gitmez A, Krespi Boothby MR. Yoğun bakım ve yataklı servis hemşirelerinde duygusal emek stratejilerinin empatik eğilim açısından incelenmesi. [An investigation of emotional labor strategies on the basis of empathy among nurses working at intensive care and inpatient units]. Anadolu Psikiyatri Derg 2014; 15:45-54
 37. Polat S, Küçük Alemdar D, Gürol A. Paediatric nurses' experience with death: the effect of empathic tendency on their anxiety levels. International journal of nursing practice. 2013;19(1):8-13.
 38. Cunico L, Sartori R, Marognoli O, Meneghini AM. Developing empathy in nursing students: a cohort longitudinal study. Journal of Clinical Nursing. 2012;21(13-14):2016-2025.
 39. McKenna L, Boyle M, Brown T, et al. Levels of empathy in undergraduate nursing students. International Journal of Nursing Practice. 2012;18(3):246-251.
 40. Nunes P, Williams S, Sa B, Stevenson K. A study of empathy decline in students from five health disciplines during their first year of training. International Journal of Medical Education. 2011;2:12.
 41. Ouzouni C, Nakakis K. An exploratory study of student nurses' empathy. Health Science Journal. 2012;6(3).
 42. Aykanat B, Gözen D. Çocuk sağlığı hemşireliğinde aile merkezli bakım yaklaşımı. [Family centered care approach in child health nursing].Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2014;3(1).
 43. Boztepe H, Çavuşoğlu H. Bir üniversite hastanesindeki uygulamaların aile merkezli bakım yönünden incelenmesi.[Examination of a Family Centered Care Practice at the Children's Units of a University Hospital].Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi. 2009;16(1):011-024.
 44. Tosun A, Tüfekci FG. Çocuk kliniklerinde aile merkezli bakım uygulamalarının incelenmesi. [The Examination of Family Centered Care Practices in Pediatric Clinics]. Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences. 2015;18(2).
 45. Kaya A, Güven ŞT. Nursing students' level of knowledge on family centered care. International Journal on New Trends in Education & their Implications (IJONTE). 2016;7(4).
 46. Mikkonen K, Kyngäs H, Kääriäinen M. Nursing students' experiences of the empathy of their teachers: a qualitative study. Advances in Health Sciences Education. 2015;20(3):669-682.
 47. Ferri P, Guerra E, Marcheselli L, Cunico L, Di Lorenzo R. Empathy and burnout: an analytic cross-sectional study among nurses and nursing students. Acta Bio Medica Atenei Parmensis. 2015;86(2Supp):104-115.
 48. Cruickshank M, Wainohu D, Stevens H, Winskill R, Paliadelis P. Implementing family-centred care: an exploration of the beliefs and practices of paediatric nurses. Australian Journal of Advanced Nursing, The. 2005;23(1):31.